

Archaeus

În cadrul manifestărilor anuale dedicate muzicii românești, bine cunoscutul ansamblu Archaeus, condus de Liviu Dănceanu, s-au evidențiat concertele din 21 și 22 octombrie a.c., dedicate compozitorilor Ștefan Niculescu (de la a cărui naștere s-ar fi împlinit 90 de ani) și Horia Șurianu (care aniversează 65 ani de viață).

Seara dedicată personalității lui **Ștefan Niculescu**, pe care Liviu Dănceanu îl considera a fi în prima linie a celor mai importanți compozitori români, a cuprins o selecție de lucrări camerale cât se poate de reprezentative. *Sextuplum*, conceput pentru sextet, este o lucrare care se dezvoltă din trei structuri-entități care au în componență clustere, fascicule sonore, elemente dinamice de tip toccata și micro - tronsoane

aluziv folclorice, toate susținute de o percuție foarte activă (s-a remarcat măiestria lui Sorin Rotaru), ce colorează intens discursul. Acesta are o pronunțată disonanță și o pulsație mai mult sau mai puțin evidentă dar permanentă peste care domină o mare bogăție timbrală și efecte ale heterofoniei. *Tastenspiel* (1968) este una dintre cele mai cunoscute și interpretate piese pentru pian solo scrisă de Ștefan Niculescu. Scriitura oferă interpretului abordarea ei din cele mai diverse unghiuri, în funcție de temperamentul solistului. De-a lungul timpului am ascultat variante explozive sau mai "cuminți", mai reținute. Pianista Rodica Dănceanu i-a imprimat un caracter interiorizat, delicat, comparabil cu imaginea "tăcutului șlefuit de diamante". *Triplum II* pentru pian, violoncel și clarinet este un opus profund dramatic, plin de efecte, care încep cu lanțuri de triluri, urmate de *glissandi*, *sul ponticello*, intervale spațiate, registre extreme, până la pian preparat (baghete care sunt acționate în interiorul instrumentului). Totul este plasat într-un context contrapunctic care conduce spre formarea unor texturi consistente. *Echos I* (1977) pentru vioară solo este una dintre cele mai reușite lucrări de gen și este cu atât mai importantă pentru faptul că în epocă s-a scris destul de puțin pentru vioară solo. *Echos* demonstrează că Ștefan Niculescu s-a aplecat cu multă atenție asupra sonatelor solo scris de înaintași, cu precădere Bartók și Ysaÿe. Discursul de mare amploare se desfășoară în principal în duble coarde (una ca ison, cealaltă conturând linia melodică prin deplasări glisate ale sunetelor, agrementate cu aceleași efecte de *sul ponticello*) poziții foarte înalte, context tehnic dificil, structuri modale și

elemente paganiniene. Iată cum, un opus românesc reușește într-un mod original să ocupe un loc confortabil alături de "surorile ei europene". Interpretarea lui Marius Lăcraru a fost una dintre cele mai reușite. *Sinchronie I* (1979) scrisă pentru formația completă are un fel de aură antică (sugerând un decor cu contururi domoale), prin efectele sonore ale unor instrumente de percuție cu timbruri hibride desprinse din bongos și tom-tom. Așa cum sugerează titlul, discursul este gândit pe verticală, vocile unificându-se în structuri consonante. Dinamismul creat de intrările defazate și de ostinato se va estompa o dată cu rarefierea țesăturii și cu proiecția ei în astral. *Septuplum op. 180* (titlul sugerează ideea unei "prelungiri") scris de Liviu Dănceanu "in memoriam" Ștefan Niculescu utilizează material sonor extras din opera maestrului său, din care realizează un discurs mai dens, un fel de puzzle, colorat cu ritm aksak pe un tronson care aduce în prim plan un dans. Efectele sunt deosebite, bogăția sonorității fiind asemănătoare cu cea a unei orchestre mari. Se distinge un mare solo de percuție, aglomerări care se rezolvă într-un cluster.

Cel de-al doilea concert a fost dedicat compozitorului **Horia Șurianu** (n.1952). Autorul face parte din generația care a luat contact nemijlocit cu muzica spectrală căreia i-a rămas întrucâtva fidel. Concertul s-a deschis cu *Pantum sonata* pentru fagot și pian scrisă în 1982 pe când mai activa în țară. Lucrarea are un dramatism aparte datorat atât exploatarea registrelor grave ale instrumentului cât și a unui material sonor concis, disonant, supus cromatizării. *Pantum sonata*, remarcabil interpretată de Șerban Novac și Rodica Dănceanu, este o extinsă tratare variațională a elementelor constitutive, încărcate de rezonanțe sumbre care nu par a-și găsi

eliberarea. Emblematică pentru creația sa rămâne *Diffractions brisées* care a avut peste 65 de audiții, dintre care Archaeus reține 35 de-a lungul timpului. Lucrarea este deosebit de plăcută, alcătuirea ei urmărește unele idei provenite din teoria fractalilor elaborată de Benoît Mandelbrot și se reține aceeași preferință pentru timbrurile și registrele grave, solouri de percuție, travaliu imitativ consonant, aglomerările finalizându-se în cluster. Evoluția sonoră poate fi asemănată cu un caleidoscop care schimbă mereu așezarea componentelor colorate, oferind imagini dintre cele mai variate și rafinate. *Syllogisme et doute* (2005) speculează un fel

de “duel” dintre o “entitate luminoasă” și alta “agresivă” pe un material sonor care se articulează pe intervalele extrase din seria armonicelor superioare (deci ne găsim în plin univers spectral) cu o percuție bogată și foarte expresivă care evoluează la rândul ei pe țesături care sunt colorate prin efecte timbrale speciale, fascicule sonore, clustere, tratări la unison. Pendularea silogism – îndoială se desfășoară pe o mare suprafață temporală, iar conceptul predominant este cel armonic. Se remarcă un frumos solo al violoncelului (interpretat de Anca Vartolomei) care intră mai apoi în dialog cu vioara. Coda lucrării este la rândul ei foarte dramatică.

Costin Cazaban

Antonymes sonores (2015) este un opus dedicat formației Archaeus și debutează cu o scriitură marcată ostinato și de un contrapunct bogat, colorată de intervențiile percuției. Urmează o prelucrare lipsită de contraste dar care evidențiază un ritm aksak într-un câmp predominant armonic, de o anumită luminozitate, generată și de un frumos solo de vioară după care sunt reiterate formulări ale începutului, continuate cu o dezvoltare predominant ritmică și excelente intervenții ale percuției.

O săptămână mai târziu, când deja parcursul terestru al vieții compozitorului Liviu Dănceanu a luat sfârșit în mod cu totul neașteptat, la Muzeul Național George Enescu s-a pregătit o seară comemorativă dedicată compozitorului **Costin Cazaban**. Evenimentul a fost organizat în colaborare cu asociația *Memorie și Speranță* care a avut în vedere “păstrarea vie a memoriei familiei Cazaban - Barberis - Coroamă”, un cluster alcătuit din personalități legate prin alianțe de această “dinastie Cazaban” printre care se numără Ion Irimescu, Ludovic Cazaban, Mansi Barberis, Jules Cazaban, Sorana Coroamă, Theodor Cazaban, Rodica Suțu, Costin Cazaban ș.a. A fost o seară extrem de densă, în care s-au depănat într-un scenariu inspirat amintiri, filme, execuții live, toate reprezentând crâmpie din viața acestui creator atât de înzestrat, profund, de aleasă cultură și finețe. Pe lângă alocuțiunile rostite de către Dan Dediu (compozitor), Dumitru Avakian (critic muzical), Adrian Irvin Rozei (jurnalist), am reținut cuvintele maestrului

Octavian Nemescu care au stabilit trăsăturile și condițiile în care “compozitorii anilor 60”, în mare măsură adepți ai curentului spectral, și-au definit opțiunile stilistice care i-au plasat în grupul avangardei muzicale a timpului. Începuturile se regăsesc în România, iar conceptul spectralismului a fost dezvoltat într-un mod particular (spectralismul isonic, o versiune foarte românească). Avangarda, “compozitorii anilor 60” și-au susținut cu tărie crezul artistic, neabdicând, fermitatea fiind plătită uneori cu mari sacrificii. Alegând calea exilului, via Paris, Costin Cazaban a fost totuși favorizat de faptul că a fost educat într-un mediu în care cultura franceză era o componentă a stilului de viață și de cunoașterea profundă a limbii, ceea ce i-a permis să lucreze în domeniul criticii și învățământului superior muzical. Acestea i-au asigurat într-un fel libertatea de creație și a scris o muzică foarte interesantă, încântătoare pentru consumatorii muzicii de avangardă, ilustrată în seara comemorativă prin secvențe dintr-un film “de epocă”, de la Sala Radio, cu *Naturalia I* pentru 7 instrumente și pian scrisă în 1975. Varianta pentru pian și bandă magnetică a fost interpretată live cu multă sensibilitate de pianistul și compozitorul Andrei Tănăsescu. Prezența tovarășei de viață a fost întregită de apariția ei în postura de violonistă, Diana Josan-Cazaban interpretând o lucrare dedicată, *Variations-divertissement* pentru vioară solo scrise în 1981, un fel de proiecție “spectrală” pe baza citatelor din Bach (*Ciaccona*), Ysaÿe (Sonatele II și III), Bartók (*Fuga* din Sonata pentru vioară solo), în ecurile Finalului din Sonata de Franck. Credem că cel care a cuprins cu exactitate personalitatea lui Costin Cazaban a fost Bogdan Tătaru - Cazaban, o prezență puternică “ascunsă” sub profesiunea de “cercetător în Istoria religiilor” care afirma “că asistăm la un itinerar cu repere care aparțin culturii înalte, Costin Cazaban fiind un căutător de o rară exigență; avea o curiozitate, care demonstra un atașament intens orientat asupra cercetării, animat de pasiune pentru adevăr. Preferințele sale pentru Dante, Hölderlin, Emily Dickinson, pentru autorii medievali, se revela în stilistica frazei prezentă în tot ce făcea”. Rigoare și umor, logică și spirit, admirație și ironie dar mai ales

Ansamblul Archaeus

Foto: Marius Văjoaica

generozitatea, toate au conturat un spirit renașcentist despre care compozitorul Octavian Nemescu afirma că “avea o minte cât pentru zece”. Rămâne să-i parcurgem numeroasele studii muzicologice, critici de disc și muzica fermecătoare.

Corina BURA